

דחפורים על חלשים

בשכונת הארגזים בדרום תל-אביב החל השבוע פינוי אלים נוסף של תושבים מב- תיהם. שושנה נוריאל, שהיא ומשפחתה מתגוררים בשכונה זה 70 שנה, התעוררה ביום שלישי לקולות דחפורים ודפיקות בדלת של אנשי משטרה ומג"ב. בפתח דלתה עמדו גם נציגי אילי הנדל"ן ישעיהו חכשורי ויצ- חק תשובה, האחראים על פינוי חלק מהשכונה. הם העמידו בפניה ברירה: "או שתחתמי על חוזה הפינוי או שהדחפורים יהרסו את ביתך". נוריאל חתמה. בעתיד מישוהו יטען שהיא חתמה מרצונה החופשי.

מאוחר יותר אני בא לבקר בבית משפחת לוי בשכונה, שם מתבצרים האחים אברהם ומאיר כשמסביבם בלונים גז שהם מאיימים להצית. גם נגדם הוצא צו פינוי. הבית שבו נולדו נמצא על הקרקע שעליה אמור להיסלל כביש רב-נתיבים. מעל ראשיהן של עשרות משפחות נוספות בשכונה מרחף "צו פינוי גמיש", כלומר צו המאפשר פינוי במועד שאינו ידוע מראש במטרה לצמצם את יכולת ההתנגדות מצד המפונים.

הסיפור של שכונת הארגזים, כמו גם סיפורן של שכונות אחרות בתל-אביב, הוא סיפור ארוך ומורכב של התעללות והזנחה, חיבור בין הון לשלטון, התנערות המדינה מאזרחיה והפקרת התושבים על ידי הרשות המקומית. שטח השכונה הוא שטח הפקר משפטי, שעליו חיים תושבים שנולדו בו אך מכונים בעגה המשפטית של דיני המקרקעין "פולשים". כלומר, נטולי מעמד משפטי וזכויות קניינות.

הכינוי "פולשים" שמור לתושבים המוחלשים של החברה הישראלית, רובם מזרחים וערבים. במקומות אחרים במדינה תושבים מסוגם מכונים "חלוצים". סיפורם של תושבי שכונות הארגזים, גבעת עמל וכפר שלם ושל תושבי ליפה תא בכניסה לירושלים התחיל מיד לאחר מלחמת העצמאות, אז הפנתה המדינה את העולים החדשים המזרחים לתפוס את בתיהם של הערבים שעזבו במהלך המלחמה. אולם הם לא היו היחידים שעברו לגור בנכסי הערבים הפלסטינים הנפקים. בראשית שנות ה-50 קיבלו גם שופטים, פקידים ואנשי ממסד רבים בתים מהמדינה בשכונות כמו טלביה, בקעה והמושבה הגרמנית בירושלים ובמקומות אחרים בארץ.

עשרות אלפי עולים הופנו גם לבתים במושבים, וקיבוצים תפסו גם הם קרקעות נפקדים. כל אלה זכו להסדרה חוקית של בעלותם על הבתים והקרקעות. היחידים שממשיכים להיות "פולשים" הם תושבי השכונות שהרשויות המקומיות נקטו כלפיהם הונחה מכוונת. כך, למשל, דבריו של שלמה להט, ראש העירייה המנוח בשנת 1987 על שכונת כפר שלם: "אני לא מפתח שם שירותים במכוון... המצב שם באמת רע, ויש לי כוונה שיהיו שם שירותים רעים עוד יותר בתחום הפיזי, כמו תאורה, ביוב ומדרכות, כדי שיבינו שאין לי כוונות שימשיכו לחיות שם לעולם ועד".

נחזור לשכונת הארגזים. לפני יותר מ-20 שנה הוחלט שהיא תפונה במסגרת פרויקט "פינוי-בינוי". אולם למדינת ישראל ולעיריית תל-אביב אין עניין בחייהם של תושבי השכונה, ולכן הן הפריטו לפני 16 שנה חלק גדול ממשימת הפינוי לחברות הקבלניות פרידמן, חכשורי ואבידו, שאליהן הצטרף גם איל הגז והנדל"ן יצחק תשובה. האינטרס של היזמים הוא, כמובן, להקטין ככל האפשר את כספי הפיצויים לתושבים ולדרוש הגדלת זכויות בנייה. בחלוף השנים נהנים הקבלנים גם מהעובדה שחלק מהתושבים הוותיקים הולכים לעולמם.

בינתיים לשר החברתי האחראי על מדיניות הדיור בישראל, שר האוצר משה כחלון, אין שום עניין בתושבי השכונות. גם לא לנציגי מפלגת "השקופים" בכנסת. ח"כ יוסי יונה וח"כ דוד אמסלם הגישו לאחרונה הצעת חוק שאמורה לנסות לדאוג לזכויותיהם של תושבי השכונה נה ותעניק לתושבים שהתגוררו בה לפני ספטמבר 1999 זכאות לדיור חלופי. הצעה שאולי תפטור אותם מסיוט קולות הדחפורים ודפיקות אנשי המשטרה על דלתותיהם. האם היא תעבור? ■